

CENTRUM BADANIA OPINII SPOŁECZNEJ

SEKRETARIAT 629 - 35 - 69, 628 - 37 - 04 UL. ŻURAWIA 4A, SKR. PT.24
ZESPÓŁ REALIZACJI 00 - 503 W A R S Z A W A
BADAŃ 621 - 07 - 57, 628 - 90 - 17 TELEFAX 629 - 40 - 89
INTERNET: <http://www.korpo.pol.pl/cbos> E-mail: cbos@pol.pl

BS/86/75/94

KONDYCJA FINANSOWA GOSPODARSTW DOMOWYCH

KOMUNIKAT Z BADAŃ

WARSZAWA, MAJ '94

PRZEDRUK MATERIAŁÓW CBOS W CAŁOŚCI LUB W CZĘŚCI ORAZ WYKORZYSTANIE DANYCH EMPIRYCZNYCH
JEST DOZWOLONE WYŁĄCZNIE Z PODANIEM ŹRÓDŁA

Upadek dawnego systemu i reformy gospodarcze stały się dla wielu rodzin zagrożeniem dotychczasowego poziomu życia. Wskazują na to wyniki sondaży społecznych¹. Bezrobocie i obawa przed utratą pracy, niskie zarobki, inflacja, rosnące ceny żywności², usług i dóbr trwałego użytku zaowocowały spadkiem poziomu życia większości rodzin w Polsce.

Subiektywne postrzeganie położenia społecznego, świadomość uprzywilejowania bądź braków finansowych, może mieć bezpośredni wpływ na aktywność społeczną badanych. Własna ocena nie musi się pokrywać z obiektywnym opisem położenia, ale jest wskaźnikiem poczucia bezpieczeństwa materialnego rodziny, stopnia zaspokojenia potrzeb i zdolności przystosowania się do nowych warunków społeczno-ekonomicznych.

Dochody

Podstawowym źródłem utrzymania ankietowanych są dochody z wykonywanej pracy w głównym miejscu zatrudnienia (48%) oraz świadczenia emerytalne i rentowe (33%). Ponadto 15% respondentów zadeklarowało, że wykonuje w celach zarobkowych różne, stałe lub dorywcze, prace dodatkowe, w tym 11% ma dodatkowe źródło zarobkowania tylko od czasu do czasu.

Tabela 1

Deklarowany dochód na jedną osobę w rodzinie wynosił:	Odsetek wskazań według terminów badań	
	styczeń '94	kwiecień '94
poniżej 750 tys. zł	20	15
750-1249 tys.	28	22
1250-1749 tys.	22	23
1750-2249 tys.	15	17
2250 tys. i powyżej	16	23

¹ Badanie "Aktualne problemy i wydarzenia" (48) zrealizowano w dniach 14-18 kwietnia '94 na 1207-osobowej reprezentatywnej próbie losowej dorosłych mieszkańców Polski.

² Między I kwartałem '93 a I kwartałem '94 ceny żywności wzrosły o 29,9% ("Życie Warszawy" nr 89 z 16-17 kwietnia '94).

Z porównania deklarowanych dochodów na osobę w rodzinie w styczniu i kwietniu '94 wynika, że w ciągu I kwartału br. zmniejszyły się odsetki osób o najniższych dochodach na osobę w rodzinie, a wzrosły liczebnie grupy osiągające relatywnie wyższe dochody. Nie znajduje to jednak odbicia - jak wykaże analiza wyników badań - w poczuciu wzrostu zamożności badanych i samoocenie warunków materialnych. Być może w przekonaniu respondentów wzrost płac (dochodów) nie nadąża za inflacją i wzrostem kosztów utrzymania.

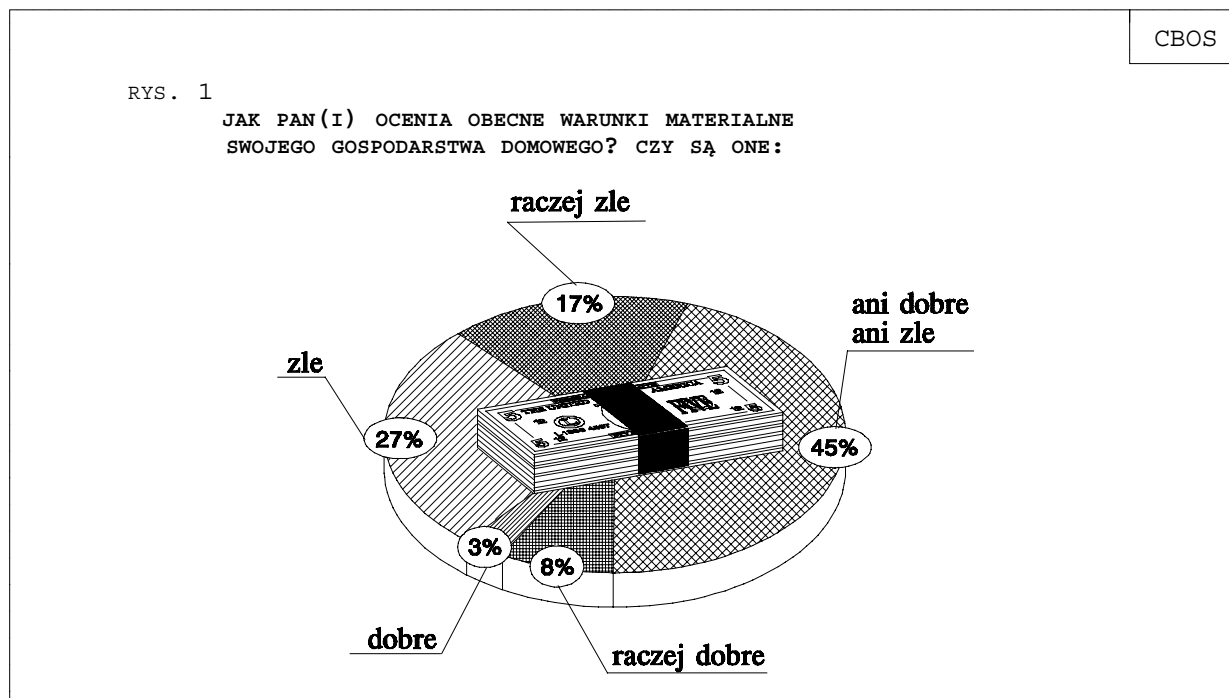
Średni dochód na osobę w całej badanej zbiorowości wynosi 1 800 300 zł, czyli w przybliżeniu jest równy wysokości najniższego (obliczonego dla dwuosobowej rodziny emeryta) minimum socjalnego. Według Instytutu Pracy minimum socjalne w marcu '94 wynosiło: w 1-osobowej rodzinie pracowniczej - 2443 tys. zł, w 4-osobowej rodzinie pracowniczej - 1935 tys. zł. Dla rodzin emerytów wynosiło odpowiednio: dla 1-osobowej rodziny - 2161 tys.zł, a dla 2 osób - 1851 tys. zł. Z zestawienia deklarowanych dochodów na osobę w rodzinie i wysokości minimum socjalnego w marcu '94 wynika więc, że 60% badanych rodzin żyje poniżej możliwości zaspokojenia niezbędnych potrzeb, a dalsze 17% oscyluje wokół tej granicy.

Należy pamiętać, że opieramy się na deklaracjach respondentów, a ludzie mają tendencje do zaniżania własnych dochodów. Analiza wyników badań i różnego rodzaju wskaźniki położenia materialnego potwierdzają jednak złą kondycję finansową społeczeństwa polskiego.

Z analizy społeczno-demograficznej wynika, że zdecydowanie częściej niż inni najniższe dochody na osobę w rodzinie (poniżej 1749 tys. zł) deklarują mieszkańcy wsi (78%) i małych miast (65%), osoby z wykształceniem podstawowym (70%) i zasadniczym zawodowym (72%). Wśród osób aktywnych zawodowo najniższe dochody uzyskują rolnicy (89%) i robotnicy niewykwalifikowani (80%). Dochody poniżej minimum socjalnego deklaruje 92% bezrobotnych.

Najwyższe dochody na osobę w rodzinie deklarują częściej niż inni - mieszkańcy dużych miast (49%), osoby z wyższym wykształceniem (67%), kadra kierownicza i inteligencja (57%), prywatni przedsiębiorcy (55%) oraz - wśród biernych zawodowo - emeryci i renciści (28%).

Obecne warunki materialne swojego gospodarstwa domowego co dziewiąty ankietowany ocenia jako dobre. Czterokrotnie więcej respondentów określiło sytuację materialną swojej rodziny jako złą.

Wśród gospodarstw domowych znajdujących się w złej kondycji materialnej dominują rodziny robotników niewykwalifikowanych (62%) i bezrobotnych (72%), a także gospodarstwa domowe w miastach do 20 tys. ludności (55%) i mieszkańcy regionu zachodniego (60%). Wśród deklarujących dobre warunki materialne swoich gospodarstw domowych są przede wszystkim prywatni przedsiębiorcy (43%), kadra kierownicza i inteligencja (27%), mieszkańcy wielkich miast (21%).

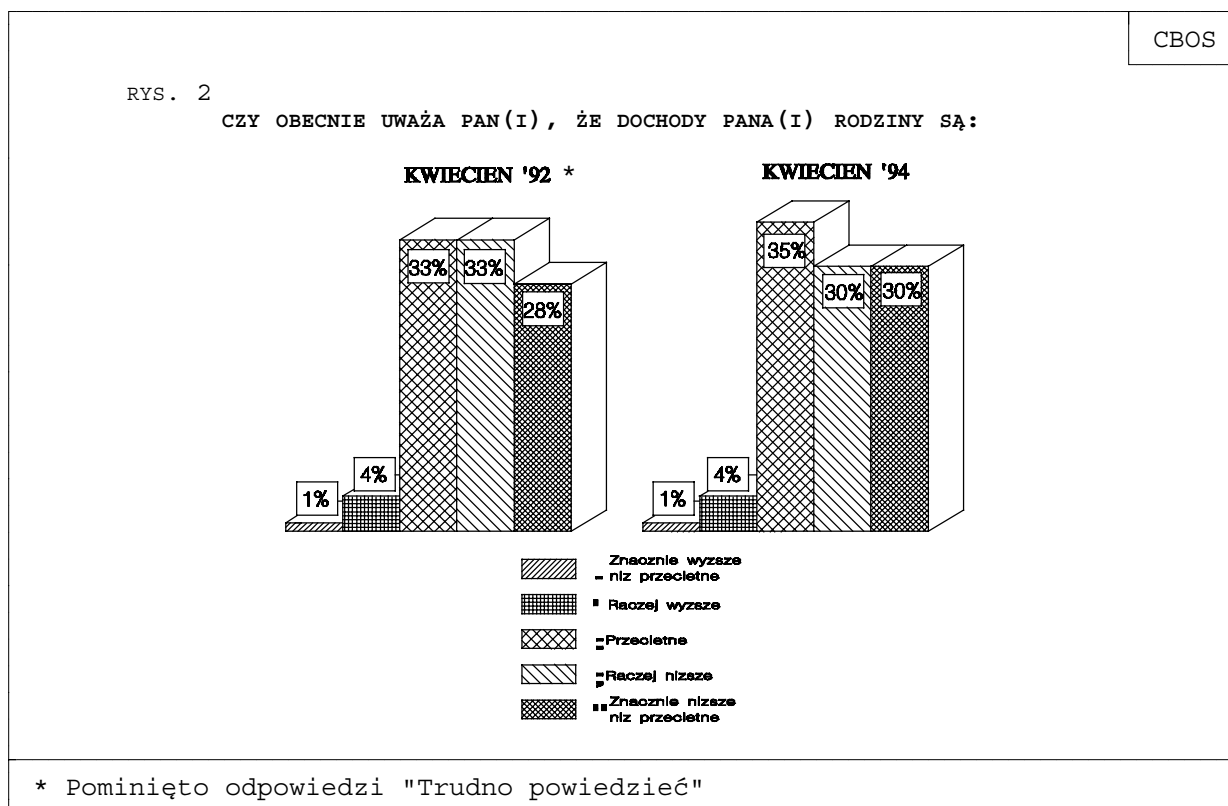
Porównanie odpowiedzi na to pytanie z wynikami wcześniejszych sondaży CBOS pozwala stwierdzić niewielkie pogorszenie się samooceny ekonomicznej społeczeństwa w stosunku do kwietnia '93, z wahaniami tej samooceny w badanym okresie.

Tabela 2

w procentach

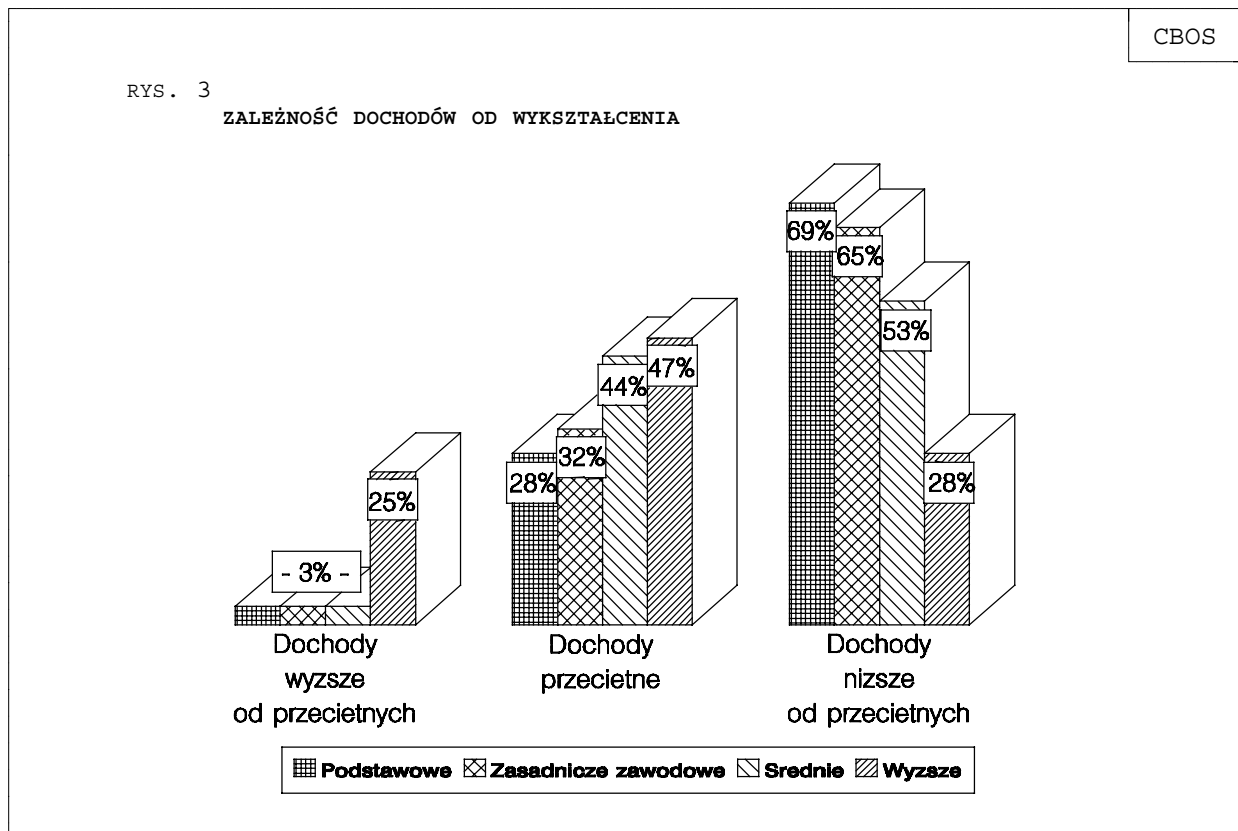
Jak Pan(i) ocenia obecne warunki materialne swojego gospodarstwa domowego?	Wskazania respondentów według terminów badań			
	kwiecień '93	sierpień '93	grudzień '93	kwiecień '94
Dobrze	15	13	12	11
Ani dobrze, ani źle	44	39	46	45
Źle	41	48	41	44

Wprawdzie 45% społeczeństwa ocenia warunki materialne swojego gospodarstwa "ani dobrze, ani źle", jednak większość badanych uważa, że całkowite dochody ich rodziny są niższe od przeciętnych.

Postrzeganie własnych dochodów w stosunku do wyobrażeń o dochodach osiągniętych przez innych w zasadzie od dwóch lat nie uległo zmianie. Wśród osób osiągniętych - według własnej oceny - dochody wyższe od przeciętnych dominują prywatni przedsiębiorcy (24% wobec 5% ogółem) oraz kadra kierownicza i inteligencja (21%). Co czwarta osoba w tej grupie legitymuje się wyższym wykształceniem. Trzeba jednak dodać, że wprawdzie przedstawiciele tych grup społecznych mają największy udział wśród osiągniętych wysokie dochody, ale

jednocześnie 25% ankietowanych z wyższym wykształceniem, 20% prywatnych przedsiębiorców oraz 26% przedstawicieli kadry kierowniczej i inteligencji ocenia swoje dochody jako niższe od przeciętnych. Nie zmienia to jednak ogólnego wniosku, że najwyższe dochody uzależnione są od wysokich kwalifikacji i przedsiębiorczości badanych. Można to uznać za wskaźnik normalizacji życia społecznego. W poprzednich latach badania³ wskazywały na dekompozycję cech położenia społecznego: wysokość zarobków, trudności życia i status materialny nie wykazywały związku z wykształceniem badanych. Poczucie osiągnięcia dochodów wyższych od przeciętnych ma tylko marginalna część społeczeństwa. Zdecydowana większość odczuwa relatywną deprivację i braki finansowe.

³ *Kultura a życie codzienne Polaków*, Instytut Kultury, Warszawa 1991. Opracowanie na podstawie badań socjologicznych przeprowadzonych w maju '89.

Tabela 3. Dochody według grup społeczno-zawodowych w procentach

Grupy społeczno-zawodowe	Dochody wyższe od przeciętnych	Dochody przeciętne	Dochody niższe od przeciętnych
<u>Pracujący</u>			
Kadra kierownicza, inteligencja	21	53	26
Pracownicy umysłowi niższego szczebla	2	39	58
Pracownicy fizyczno-umysłowi	3	41	56
Robotnicy wykwalifikowani	0	47	53
Robotnicy niewykwalifikowani	1	31	68
Rolnicy	1	26	72
Prywatni przedsiębiorcy	24	56	20
<u>Bierni zawodowo</u>			
Renciści i emeryci	3	30	66
Uczniowie i studenci	9	32	59
Bezrobotni	3	16	80
Gospodynie domowe i inni	7	43	50

Blisko jedna trzecia społeczeństwa deklaruje znacznie niższe dochody od przeciętnych. Są to przede wszystkim mieszkańcy małych miast (do 20 tys. ludności), osoby o niskim poziomie wykształcenia, rolnicy i robotnicy niewykwalifikowani, a wśród biernych zawodowo - bezrobotni.

Sytuacja ekonomiczna gospodarstwa domowego

Ocena sytuacji ekonomicznej własnego gospodarstwa domowego od roku nie ulega zmianie. Większość badanych sytuuje się poniżej średniego poziomu życia (52%).

Tabela 4

w procentach

Które z wymienionych określeń najlepiej charakteryzuje sposób gospodarowania pieniędzmi w Pana(i) gospodarstwie domowym?	Wskazania respondentów według terminów badań		
	maj '93	listopad '93	kwiecień '94
Żyjemy bardzo biednie - nie starcza mi (nam) nawet na podstawowe potrzeby	9	10	9
Żyjemy skromnie - musimy na co dzień bardzo oszczędnie gospodarować	42	42	43
Żyjemy średnio - starcza nam na co dzień, ale musimy oszczędzać na poważniejsze zakupy	45	44	44
Żyjemy dobrze - starcza nam na wiele, bez specjalnego oszczędzania	3	4	3
Żyjemy bardzo dobrze - mogę (możemy) pozwolić sobie na pewien luksus	0	0	0

Najbiedniejsze są rodziny bezrobotnych (22%) i robotników niewykwalifikowanych (21%). Ci ostatni deklarują, że żyją biednie siedmiokrotnie częściej niż kadra kierownicza i inteligencja (3%) oraz trzykrotnie częściej niż robotnicy wykwalifikowani (7%). Skromnie żyje także największy odsetek rodzin robotniczych (zarówno robotników wykwalifikowanych, jak i niewykwalifikowanych) oraz bezrobotnych.

W najlepszej sytuacji są rodziny prywatnych przedsiębiorców oraz kadry kierowniczej i inteligencji. W tych kategoriach zawodowych trzy czwarte osób ocenia sytuację materialną swojej rodziny jako średnią lub powyżej średniej. Oznacza to, że w większości rodzin zaliczających się do tych kategorii pieniędzy starcza na co dzień, ale już poważniejsze zakupy wymagają oszczędzania. Co szósta rodzina prywatnego przedsiębiorcy i 7% przedstawicieli kadry kierowniczej i inteligencji deklaruje, że nie ma problemów finansowych. Co piąta rodzina przedstawiciela kadry kierowniczej i inteligencji oraz co czwarta rodzina prywatnego przedsiębiorcy żyje skromnie - musi bardzo oszczędnie gospodarować pieniędzmi, ale tylko nieliczni żyją w biedzie (3% kadry kierowniczej i inteligencji).

Tabela 5. Charakterystyka gospodarowania pieniędzmi według wykształcenia

w procentach

Wykształcenie	1	2	3	4	5
Podstawowe	14	51	34	1	0
Zasadnicze zawodowe	7	50	40	3	0
Średnie	6	32	57	4	0
Wyższe	1	21	70	7	1

Wyraźnie widać związek poziomu życia badanych z ich wykształceniem, a szerzej - z kwalifikacjami zawodowymi. Im niższe wykształcenie, tym większy odsetek badanych odczuwa biedę i braki finansowe (żyje skromnie), a zarazem mniejszy odsetek uważa, że żyje średnio lub powyżej średniej.

Do biedy przyznaje się 23% badanych, którzy mają dochody na osobę w rodzinie poniżej 750 tys. zł i 13% respondentów, których dochody na osobę w rodzinie nie przekraczają 1249 tys. zł.

Tylko co piąta rodzina oceniająca swoje warunki materialne jako złe jednocześnie uważa, że żyje w biedzie. Może to oznaczać, że mimo świadomości złej sytuacji materialnej ludzie nie chcą się do tego przyznać przed sobą.

Co czwarty ankietowany oceniający swoje warunki materialne jako dobre deklaruje, że pieniędzy w jego gospodarstwie domowym wystarcza na wiele i nie musi specjalnie oszczędzać.

Powyższe stwierdzenia świadczą o relatywizmie ocen własnej sytuacji finansowej. Dowodzą też, że pytanie o sposób gospodarowania pieniędzmi w budżecie domowym jest precyzyjniejszą miarą położenia materialnego rodziny niż pytanie o ocenę warunków materialnych gospodarstwa domowego.

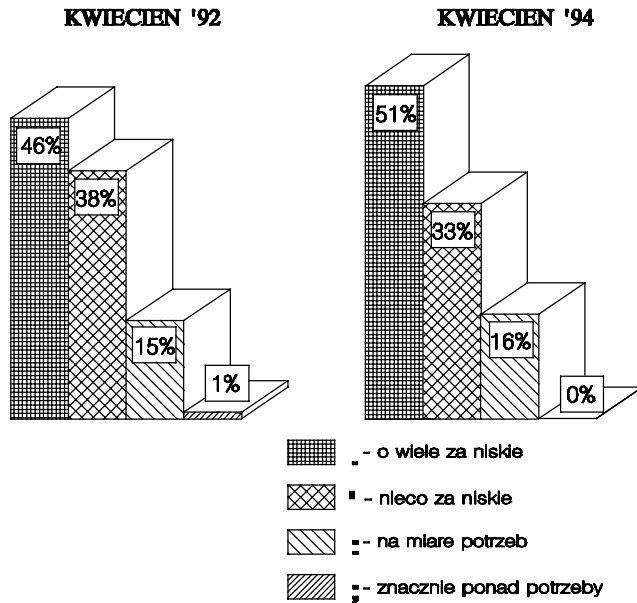
Zaspokojenie potrzeb materialnych

Poziom zamożności, dostatku, poczucie braków, podobnie jak ocena stopnia zaspokojenia potrzeb są pojęciami subiektywnymi. Analizując dane, zwłaszcza dotyczące oceny stopnia zaspokojenia potrzeb, trzeba pamiętać, że na podstawie deklaracji można mówić tylko o subiektywnym poczuciu deprivacji. Oznacza to, że ludzie o małych dochodach i obiektywnie złej kondycji materialnej mogą mieć mniejsze poczucie braków niż osoby o relatywnie dobrej sytuacji finansowej, ale rozwiniętych aspiracjach ekonomicznych.

Zdecydowana większość (84%) ogółu badanych uważa, że całkowite dochody w ich gospodarstwie domowym są za niskie w stosunku do potrzeb, w tym ponad połowa, że są o wiele za niskie.

Ocena łącznych dochodów rodziny w stosunku do potrzeb utrzymuje się mniej więcej na tym samym poziomie od dwóch lat. Można jednak stwierdzić poszerzenie się grupy osób osiągających za niskie dochody całkowite. Wyraża się to wzrostem - w porównaniu z rokiem 1992 - odsetka osób oceniających swoje dochody jako o wiele za niskie w stosunku do potrzeb. Innymi słowy, rozwarstwia się grupa osiągających dochody poniżej potrzeb i przybywa najuboższych.

RYS. 4
CZY UWAŻA PAN(I), ŻE CAŁKOWITE DOCHODY
W PANA (I) GOSPODARSTWIE DOMOWYM SĄ:

Odpowiedzi na powyższe pytanie są miarą aspiracji ekonomicznych i poczucia niezaspokojenia potrzeb. Można więc wnioskować, że zdecydowana większość Polaków osiąga dochody poniżej własnych aspiracji ekonomicznych. Dochody "na miarę potrzeb" osiągają, częściej niż inni, ludzie najstarsi wiekiem oraz osoby o wysokich kwalifikacjach zawodowych: z wyższym wykształceniem, kadra kierownicza i inteligencja, prywatni przedsiębiorcy.

Aspiracje ekonomiczne związane z zaspokojeniem potrzeb

Ankietowanych pytano, ile powinny wynosić miesięczne dochody na osobę w rodzinie, aby można było żyć dostatnio, bez problemów finansowych, ile wystarczyłoby na życie na średnim poziomie, a ile na zaspokojenie jedynie podstawowych potrzeb.

		CBOS
ILE, WEDŁUG PANA(I), POWINNY WYNOŚIĆ MIESIĘCZNE DOCHODY NA JEDNĄ OSOBĘ W PANA(I) RODZINIE, ABY MOŻNA BYŁO:		
	<u>Średnia w złotych</u>	
- zaspokajać jedynie podstawowe potrzeby	2 381 160	
- żyć na średnim poziomie	3 671 230	
- żyć dostatnio, bez problemów finansowych	5 843 180	

W opinii badanych, przeciętna 4-osobowa rodzina potrzebowałaby na zaspokojenie niezbędnych potrzeb około 9,5 mln zł miesięcznie, na życie na średnim poziomie - około 15 mln zł i ponad 23 mln zł, aby żyć dostatnio.

Trzeba podkreślić, że badani bardzo realnie oceniają koszty utrzymania. Kobiety podają kwotę 2403 tys. zł na osobę jako niezbędną dla utrzymania rodziny, a gospodynie domowe wyliczoną przez siebie wysokość minimum socjalnego (2463 tys. zł). Pozwala to stwierdzić, że aspiracje materialne społeczeństwa polskiego nie są zbyt wygórowane, a wykonane przez ankietowanych szacunkowe obliczenia kosztów utrzymania odpowiadają rzeczywistości.

Opinie o wysokości dochodu na osobę w rodzinie niezbędnej dla zaspokojenia podstawowych potrzeb są bardzo zróżnicowane i zależą od statusu społeczno-zawodowego badanych, ich sytuacji materialnej oraz uzyskiwanych dochodów. Im wyższy dochód, tym wyższe aspiracje ekonomiczne, ale ciągle mieszczące się w granicach rzeczywistych kosztów utrzymania.

Skalę braków finansowych i deprivacji potrzeb najlepiej ilustruje dystans między osiąganymi dochodami a wyobrażeniem wysokości pożądanego dochodu na osobę, zaspokajającego potrzeby materialne rodziny.

Tabela 6

Ile powinien wynosić dochód na osobę w Pana(i) rodzinie, aby wystarczyło na zaspokojenie jedynie podstawowych potrzeb, ile na życie na średnim poziomie, a ile na życie bez problemów finansowych?			
<u>Ocena własnych warunków materialnych</u>	Pożądany dochód na osobę w rodzinie w tys. zł		
	podstawowe potrzeby	poziom średni	bez problemów finansowych
Złe	2245	3495	5595
Średnie	2431	3678	5730
Dobre	2723	4344	7277
<hr/>			
<u>Deklarowane dochody na osobę w rodzinie</u>			
Poniżej 750 tys.	1595	2714	4517
750-1249 tys.	2116	3143	5123
1250-1749 tys.	2344	3671	5619
1750-2249 tys.	2486	3849	6055
2250 i powyżej	3084	4623	7374

Im wyższa ocena własnych warunków materialnych, tym wyższy pożądany dochód na osobę niezbędny dla zaspokojenia podstawowych potrzeb. Warto jednak podkreślić, że osobom o najniższych dochodach brakuje - w porównaniu z minimum socjalnym - połowy kwoty na utrzymanie rodziny, mimo że przewidują na zaspokojenie potrzeb sumę o kilkaset tysięcy złotych niższą od minimum socjalnego. Dochód, który w opinii najbiedniejszych pozwoliłby im żyć na średnim poziomie, najzamożniejszym nie wystarczyłby na zaspokojenie podstawowych potrzeb.

Aspiracje ekonomiczne są zróżnicowane w zależności od kategorii społeczno-zawodowych. Najniższe podstawowe koszty utrzymania deklaruja bezrobotni (1987 tys. zł) i rolnicy (2009 tys. zł), najwyższe - prywatni przedsiębiorcy (3124 tys. zł) i pracownicy fizyczno-umysłowi (2802 tys. zł). Renciści i emeryci deklaruja wyższe o kilkaset tysięcy złotych potrzeby finansowe niż przewiduje wyliczone dla rodzin emeryckich minimum socjalne.

Na szacunkową wysokość dochodów na osobę w rodzinie wpływa także poziom wykształcenia. Im ono wyższe, tym większe potrzeby i wyższe aspiracje finansowe.

O ponad jeden milion złotych mniej potrzebują na zaspokojenie podstawowych potrzeb mieszkańcy wsi (1968 tys. zł) w porównaniu z mieszkańcami wielkich miast (3103 tys. zł). Ogólnie można stwierdzić, że wysokość szacunkowych kosztów utrzymania zależy od miejsca zamieszkania: im większa miejscowość, tym wyższe deklarowane koszty utrzymania.

Biorąc pod uwagę deklaracje badanych o wysokości dochodów na osobę w rodzinie i minimum socjalne niezbędne dla normalnego funkcjonowania rodziny, tylko o grupie osiągającej dochody powyżej 1750 tys. zł na osobę (ogółem 40% badanych) można powiedzieć, że jej potrzeby materialne mogą być zaspokojone.

Poczucie bezpieczeństwa a oszczędności

Z przedstawionych wyżej danych dotyczących sytuacji materialnej gospodarstw domowych wynika, że większość badanych żyje w poczuciu niedostatku finansowego, ma napięty budżet domowy i poczucie deprivacji potrzeb. Potwierdzają to dane dotyczące długości okresu, jaki badani mogliby przeżyć ze zgromadzonych oszczędności, bez narażania się na obniżenie dotychczasowego poziomu życia.

Tabela 7

w procentach

Jak długo był(a)by Pan(i) w stanie żyć ze zgromadzonych pieniędzy, oszczędności, nie obniżając dotychczasowego poziomu życia?	Wskazania respondentów według terminów badań	
	maj '93	kwiecień '94
Nie mam odłożonych pieniędzy	43	50*
Nie dłużej niż tydzień	17	14
Nie dłużej niż miesiąc	25	21
Cztery, pięć miesięcy	6	5
Pół roku	4	4
Dłużej niż pół roku	2	2
Trudno powiedzieć	3	3

* Według badań zrealizowanych w tym samym czasie przez Pracownię Badań Społecznych w Sopocie, 52% Polaków nie ma żadnych oszczędności. Dla porównania, według PBS, w grudniu '93 żadnych oszczędności nie miało 57,5% badanych.

W porównaniu z majem '93 zwiększyła się grupa osób żyjących bez żadnego zabezpieczenia materialnego, a zmalały grupy, które mają środki finansowe na przeżycie od kilku dni do miesiąca. Odsetek osób mających poczucie bezpieczeństwa finansowego pozostał na tym samym poziomie.

Połowa badanych żyje z dnia na dzień, bez jakiegokolwiek zabezpieczenia na przyszłość. Brak oszczędności deklarują częściej niż inni osoby zamieszkałe na wsi i w miastach do 20 tys. ludności, robotnicy niewykwalifikowani, bezrobotni. Są to te same grupy społeczno-zawodowe, które osiągają najniższe dochody, znajdują się w najtrudniejszej sytuacji ekonomicznej i żyją w biedzie lub na granicy ubóstwa. Brak zabezpieczenia materialnego jest tym powszechniejszy, im niższy jest status społeczno-zawodowy badanych.

Tylko nieliczni są wolni od obaw o jutro i mają poczucie bezpieczeństwa materialnego. Wśród tych, którzy w ogóle mają jakieś zasoby finansowe lub pieniądze odłożone na "czarną godzinę" największą grupę stanowią respondenci, którym pieniądze wystarczyłyby na miesiąc. W takiej sytuacji są przede wszystkim osoby o dochodach najwyższych i średnich, ludzie oceniający własne warunki materialne jako dobre, kadra kierownicza i inteligencja oraz robotnicy wykwalifikowani. Raz jeszcze podkreślić należy związek sytuacji finansowej z wykształceniem badanych i ich kwalifikacjami zawodowymi: im wyższa pozycja społeczno-zawodowa, tym relatywnie większe poczucie bezpieczeństwa materialnego.

Informacje o finansowym bezpieczeństwie ankietowanych uzupełniają odpowiedzi na pytanie skierowane do wszystkich respondentów, dotyczące różnych form oszczędzania.

w procentach

CBOS		
CZY MA (JĄ) PAN (I) / PAŃSTWO JAKIEŚ OSZCZĘDNOŚCI? CZY JEST (SĄ) TO:		
	<u>Tak</u>	<u>Nie</u>
Książeczka oszczędnościowa	21	79
Konto bankowe-terminowe-w złotych	6	94
Konto bankowe a vista w złotych	6	94
Bony lokacyjne	2	98
Walutowe konto bankowe terminowe	6	94
Walutowe konto bankowe a vista	6	94
Akcje firm notowanych na giełdzie	4	96
Obligacje skarbu państwa	2	98
Jednostki uczestnictwa w funduszu powierniczym	2	98
Polisa ubezpieczenia na życie (przeżycie)	23	77
Kosztowności	9	91
Gotówka (w złotych) w domu	16	84
Waluty w domu	3	97
Inne oszczędności	2	98
		N=1207

Najpowszechniejszą formą zabezpieczenia materialnego jest polisa ubezpieczeniowa na życie oraz książeczka oszczędnościowa. Inne formy oszczędzania lub inwestowania w celu pomnożenia zasobów finansowych są mało popularne. Należy jednak pamiętać, że, po pierwsze, nie pytamy o wielkość oszczędności, po drugie - są to tylko deklaracje. Brak informacji dotyczących wysokości zaoszczędzonych sum nie daje podstaw do stawiania tezy o postępującej polaryzacji społeczeństwa. Można przypuszczać, że powiększa się dystans ekonomiczny między najuboższymi a najzamożniejszymi: poszerza się sfera niedostatku materialnego i wykształca wąska elita ekonomiczna. Jednak zarówno teza o postępującej pauperyzacji społeczeństwa, jak i jego polaryzacji pozostaje w sferze przypuszczeń, ponieważ wszelkie deklaracje dotyczące dochodów i oszczędności mają wartość szacunkową i należy je traktować z dużą ostrożnością.

★

★

★

Z przedstawionych danych wynika, że 60% badanych żyje poniżej możliwości zaspokojenia podstawowych potrzeb, tyle samo uważa, że ich dochody są niższe od przeciętnych, a 52% sytuuje się poniżej średniego poziomu życia w Polsce.

Większość badanych ma poczucie złej kondycji materialnej własnego gospodarstwa domowego, żyje z dnia na dzień, bez finansowego zabezpieczenia, w poczuciu deprivacji potrzeb. Aspiracje materialne społeczeństwa polskiego nie są zbyt wygórowane. Wykonane przez ankietowanych szacunkowe wyliczenia kosztów niezbędnych dla zaspokojenia podstawowych potrzeb rodziny odpowiadają w przybliżeniu rzeczywistym kosztom utrzymania.

Opracowała

Macieja FALKOWSKA

A N E K S

PODZIAŁ NA REGIONY W BADANIACH CBOS

1. Region północny:

09 woj. elbląskie
10 woj. gdańskie
17 woj. koszalińskie
26 woj. olsztyńskie
39 woj. słupskie
41 woj. szczecińskie

2. Region zachodni:

11 woj. gorzowskie
12 woj. jeleniogórskie
20 woj. legnickie
45 woj. wałbrzyskie
47 woj. wrocławskie
49 woj. zielonogórskie

3. Region środkowozachodni:

05 woj. bydgoskie
13 woj. kaliskie
16 woj. konińskie
21 woj. leszczyńskie
29 woj. piłskie
32 woj. poznańskie
44 woj. toruńskie
46 woj. wrocławskie

4. Region środkowy:

01 woj. warszawskie
07 woj. ciechanowskie
24 woj. łódzkie
30 woj. piotrkowskie
31 woj. płockie
34 woj. radomskie
37 woj. sieradzkie
38 woj. skierniewickie

5. Region wschodni:

02 woj. bielsko-podlaskie
03 woj. białostockie
06 woj. chełmskie
22 woj. lubelskie
23 woj. łomżyńskie
28 woj. ostrołęckie
36 woj. siedleckie
40 woj. suwalskie
48 woj. zamojskie

6. Region południowo-wschodni:

15 woj. kieleckie
18 woj. krakowskie
19 woj. krośnieńskie
25 woj. nowosądeckie
33 woj. przemyskie
35 woj. rzeszowskie
42 woj. tarnobrzeskie
43 woj. tarnowskie

7. Region południowo-zachodni:

04 woj. bielskie
08 woj. częstochowskie
14 woj. katowickie
27 woj. opolskie

Tabela 1. Ile wynoszą miesięczne dochody na jedną osobę w Pana(i) gospodarstwie domowym?
(%)

	Poniżej 750 tys.zł	750-1249 tys. zł	1250-1749 tys. zł	1750-2249 tys. zł	2250 tys.zł i powyżej	Liczba osób
Ogółem	15	23	23	17	23	1182
Płeć						
Mężczyźni	16	21	24	16	22	546
Kobiety	13	25	22	17	23	636
Wiek						
do 24 lat	17	29	23	11	19	152
25-34	19	33	22	14	12	191
35-44	21	29	20	14	16	280
45-54	15	20	22	13	30	189
55-64	7	15	24	19	35	192
65 lat i więcej	6	10	28	29	26	168
Miejsce zamieszkania						
Wieś	26	27	25	13	9	457
Miasto do 20 tys.	13	28	25	21	14	129
od 21 do 100 tys.	10	22	23	18	28	232
101-500 tys.	5	17	21	22	34	241
501 tys. i więcej mieszk.	2	17	16	16	49	124
Region						
Północny	19	20	27	13	21	152
Zachodni	14	26	26	17	17	114
Środkowo-zachodni	21	23	24	14	18	172
Środkowy	8	17	21	17	37	189
Wschodni	19	31	18	14	18	166
Południowo-wschodni	20	27	21	18	14	180
Południowo-zachodni	5	20	23	23	29	209
Wykształcenie						
Podstawowe	20	25	24	17	13	451
Zasadnicze zawodowe	18	28	26	14	13	309
Średnie	7	20	21	19	32	334
Wyższe	2	7	7	16	67	89
Grupa społ.-zaw. pracujący						
Kadra kier., inteligencja	2	8	13	20	57	68
Prac. umysł. niż. szczebla	5	21	28	18	27	97
Pracownicy fiz. - umysł.	8	37	12	23	19	70
Robotnicy wykwalifikowani	12	27	29	15	16	133
Robotnicy niewykwalifik.	16	29	35	12	9	66
Rolnicy	44	32	14	6	5	93
Prywatni przedsiębiorcy	6	6	27	6	55	32
Bierni zawodowo						
Renciści i emeryci	6	16	25	24	28	399
Uczniowie i studenci	11	36	29	17	7	48
Bezrobotni	46	32	14	2	5	96
Gospodynie domowe i inni	20	30	16	10	23	78
Ocena własnych war. mater.						
Złe	26	30	22	12	10	525
Średnie	6	20	27	23	24	529
Dobre	3	5	9	11	72	127
Zainteresowanie polityką						
Duże	6	12	15	22	45	107
Średnie	11	23	23	17	26	487
Małe lub żadne	19	25	24	16	16	588
Udział w prakt. religijnych						
Kilka razy w tygodniu	16	16	26	21	20	74
Raz w tygodniu	16	26	22	17	20	681
Kilka razy w roku	16	20	25	17	23	306
W ogóle nie uczestniczy	4	22	19	16	39	120
Poglądy polityczne						
Lewica	16	20	25	14	25	266
Centrum	14	24	19	17	26	359
Prawica	9	24	22	19	25	251
Trudno powiedzieć	19	24	25	18	15	300

Tabela 2. Czy obecnie uważa Pan(i), że dochody Pana(i) rodziny są:
(%)

	wyższe niż przeciętne	przeciętne	niższe niż przeciętne	Liczba osób
Ogółem	5	35	60	1200
Płeć				
Mężczyźni	5	38	57	560
Kobiety	5	32	63	641
Wiek				
do 24 lat	3	42	55	158
25-34	6	40	54	198
35-44	4	33	63	284
45-54	6	29	65	190
55-64	3	34	63	193
65 lat i więcej	4	36	60	167
Miejsce zamieszkania				
Wieś	3	29	68	465
Miasto do 20 tys.	1	29	69	132
od 21 do 100 tys.	5	34	61	231
101-500 tys.	8	44	48	243
501 tys. i więcej mieszk.	8	48	45	130
Region				
Północny	3	31	66	155
Zachodni	3	30	67	119
Środkowozachodni	5	33	62	176
Środkowy	8	38	54	194
Wschodni	3	32	65	162
Południowo-wschodni	7	32	61	182
Południowo-zachodni	4	44	52	212
Wykształcenie				
Podstawowe	3	28	69	457
Zasadnicze zawodowe	3	32	65	318
Średnie	4	44	52	334
Wyższe	25	47	28	92
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier., inteligencja	21	53	26	70
Prac.umysł.niż.szczębla	3	39	59	94
Pracownicy fiz.- umysł.	3	41	56	70
Robotnicy wykwalifikowani	0	47	53	136
Robotnicy niewykwalifik.	1	31	68	68
Rolnicy	1	26	72	100
Prywatni przedsiębiorcy	24	56	20	35
Bierni zawodowo				
Renciści i emeryci	3	30	67	398
Uczniowie i studenci	9	32	59	50
Bezrobotni	4	16	80	97
Gospodynie domowe i inni	7	43	50	80
Dochody na jedną osobę				
Poniżej 750 tys. zł	2	9	90	171
750 tys. - 1249 tys.	0	24	75	273
1250 tys. - 1749 tys.	1	30	69	266
1750 tys. - 2249 tys.	5	47	49	199
2250 tys. i powyżej	14	57	29	266
Ocena własnych war. mater.				
Złe	1	14	85	532
Średnie	3	49	48	539
Dobre	26	63	11	129
Zainteresowanie polityką				
Duże	10	45	45	108
Średnie	4	41	55	496
Małe lub żadne	5	28	67	597
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	3	40	57	77
Raz w tygodniu	4	35	61	692
Kilka razy w roku	5	31	64	308
W ogóle nie uczestniczy	13	42	45	122
Poglądy polityczne				
Lewica	4	32	64	266
Centrum	6	38	56	363
Prawica	6	40	54	252
Trudno powiedzieć	3	29	67	314

Tabela 3. Które z wymienionych określeń najlepiej charakteryzuje sposób gospodarowania pieniędzmi w Pana(i) gospodarstwie domowym?

(%)

	Żyjemy bardzo biednie	Żyjemy skromnie	Żyjemy średnio	Żyjemy dobrze	Żyjemy bardzo dobrze	Liczba osób
Ogółem	9	43	44	3	0	1202
Płeć						
Mężczyźni	8	44	46	2	0	560
Kobiety	10	43	43	4	0	642
Wiek						
do 24 lat	6	41	48	6	0	157
25-34	8	38	49	5	0	199
35-44	13	41	44	2	0	283
45-54	9	49	38	4	0	191
55-64	7	46	45	1	0	194
65 lat i więcej	10	47	41	2	0	168
Miejsce zamieszkania						
Wieś	10	47	42	1	0	468
Miasto do 20 tys.	9	44	43	3	1	132
od 21 do 100 tys.	9	42	45	4	0	235
101-500 tys.	7	42	45	6	1	238
501 tys. i więcej mieszk.	10	34	54	2	0	130
Region						
Północny	10	57	29	4	0	155
Zachodni	15	43	40	3	0	119
Środkowozachodni	8	48	41	2	0	176
Środkowy	10	36	51	4	0	196
Wschodni	9	39	51	2	0	167
Południowo-wschodni	11	42	46	1	0	183
Południowo-zachodni	4	42	49	4	0	208
Wykształcenie						
Podstawowe	14	51	34	1	0	460
Zasadnicze zawodowe	7	50	40	3	0	317
Średnie	6	32	57	4	0	334
Wyższe	1	21	70	7	1	91
Grupa społ.-zaw. pracujący						
Kadra kier., inteligencja	3	20	68	7	2	69
Prac.umysł.niż.szczebła	6	29	60	5	0	97
Pracownicy fiz.- umysł.	3	34	61	1	0	70
Robotnicy wykwalifikowani	7	48	42	3	0	134
Robotnicy niewykwalifik.	21	42	37	0	0	68
Rolnicy	5	43	48	3	0	100
Prywatni przedsiębiorcy	0	25	59	15	1	35
Bierni zawodowo						
Renciści i emeryci	9	50	40	1	0	400
Uczniowie i studenci	4	43	44	9	0	50
Bezrobotni	22	54	23	1	0	97
Gospodynie domowe i inni	11	42	40	7	0	80
Dochody na jedną osobę						
Poniżej 750 tys.zł	23	57	19	0	0	172
750 tys. - 1249 tys.	13	48	39	1	0	274
1250 tys. - 1749 tys.	7	51	41	1	0	266
1750 tys. - 2249 tys.	5	40	54	1	0	200
2250 tys. i powyżej	2	26	62	11	1	265
Ocena własnych war. mater.						
Złe	20	58	23	0	0	531
Średnie	1	38	61	1	0	541
Dobre	0	7	67	24	2	129
Zainteresowanie polityką						
Duże	5	32	57	5	1	107
Średnie	6	40	50	3	0	495
Małe lub żadne	12	47	38	2	0	601
Udział w prakt. religijnych						
Kilka razy w tygodniu	5	47	44	4	1	77
Raz w tygodniu	9	42	47	2	0	694
Kilka razy w roku	11	46	39	3	0	307
W ogóle nie uczestniczy	6	44	44	7	0	123
Poglądy polityczne						
Lewica	11	43	42	4	0	267
Centrum	8	39	49	3	0	360
Prawica	6	40	53	2	0	252
Trudno powiedzieć	12	50	35	3	0	318

Tabela 4. Czy uważa Pan(i), że całkowite dochody w Pana(i) gospodarstwie domowym są:
(%)

	o wiele za niskie	nieco za niskie	na miarę potrzeb	znacznie ponad potrzeby	Liczba osób
Ogółem	51	33	16	0	1206
Płeć					
Mężczyźni	49	35	15	0	561
Kobiety	53	31	16	0	645
Wiek					
do 24 lat	46	36	18	0	157
25-34	45	41	15	0	199
35-44	59	29	11	1	285
45-54	58	29	13	0	192
55-64	51	33	16	0	195
65 lat i więcej	43	33	23	0	168
Miejsce zamieszkania					
Wieś	57	31	11	1	468
Miasto do 20 tys.	57	28	15	1	130
od 21 do 100 tys.	47	37	16	0	235
101-500 tys.	44	34	22	1	243
501 tys.i więcej mieszk.	47	34	19	0	130
Region					
Północny	60	22	18	0	154
Zachodni	56	29	15	0	119
Środkowozachodni	50	31	18	1	176
Środkowy	51	34	15	0	196
Wschodni	53	36	11	0	167
Południowo-wschodni	47	41	12	0	183
Południowo-zachodni	45	34	19	2	213
Wykształcenie					
Podstawowe	57	30	13	1	459
Zasadnicze zawodowe	53	35	11	1	319
Średnie	47	32	21	0	336
Wyższe	29	43	27	1	92
Grupa społ.-zaw. pracujący					
Kadra kier., inteligencja	33	36	29	3	70
Prac.umysł.niż.szczebla	49	36	14	0	97
Pracownicy fiz.- umysł.	38	54	8	0	70
Robotnicy wykwalifikowani	54	34	12	0	136
Robotnicy niewykwalifik.	59	31	10	0	68
Rolnicy	61	31	8	0	100
Prywatni przedsiębiorcy	22	43	34	0	35
Bierni zawodowo					
Renciści i emeryci	51	32	17	0	402
Uczniowie i studenci	47	33	21	0	49
Bezrobotni	74	13	11	2	97
Gospodynie domowe i inni	47	32	19	1	80
Dochody na jedną osobę					
Poniżej 750 tys.zł	82	14	3	1	172
750 tys. - 1249 tys.	62	28	10	1	274
1250 tys. - 1749 tys.	53	36	11	0	268
1750 tys. - 2249 tys.	39	45	16	0	200
2250 tys. i powyżej	31	37	32	0	268
Ocena własnych war. mater.					
Złe	77	20	3	1	533
Średnie	37	44	19	0	541
Dobre	6	39	54	1	130
Zainteresowanie polityką					
Duże	43	36	20	1	108
Średnie	49	32	19	0	497
Małe lub żadne	54	33	12	1	601
Udział w prakt. religijnych					
Kilka razy w tygodniu	44	36	20	0	77
Raz w tygodniu	50	34	16	0	696
Kilka razy w roku	58	28	13	1	309
W ogóle nie uczestniczy	45	38	18	0	122
Poglądy polityczne					
Lewica	53	29	18	0	267
Centrum	48	36	16	0	363
Prawica	48	35	17	0	253
Trudno powiedzieć	56	30	13	1	316